

РАМКА

2/3

TOMVIČEV

*

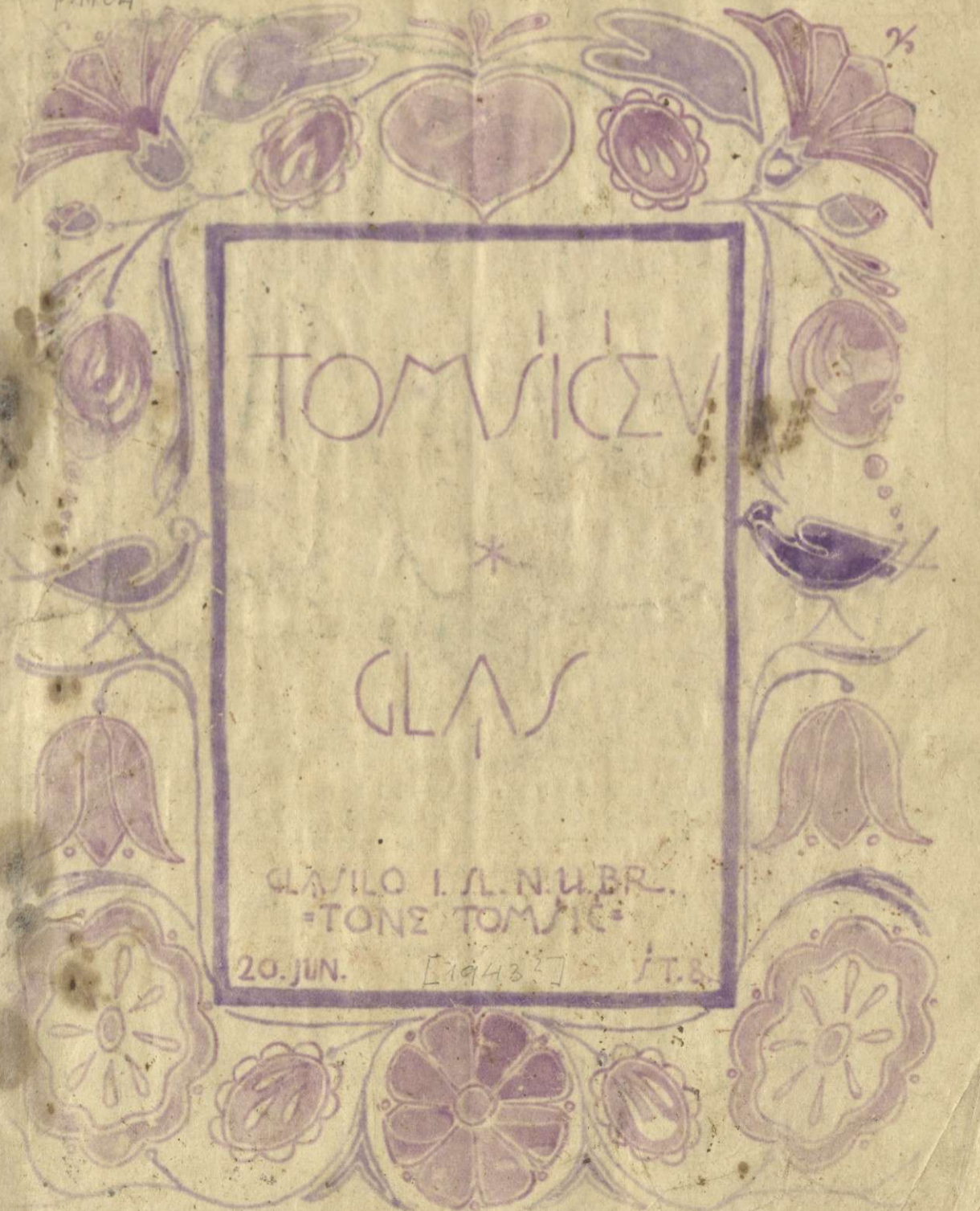
GLAS

GLAVILO I. S. N. U. BR.
= TONE TOMVIČ =

20. JUN.

[1943?]

J.T.B.

Fašisti divjajo, okrahit se krohoče.
V boji! hrabri junaki za svobodni dom!
Svinčene se mi ne bojimo toče,
ko zemljo pretresa topovski grm.

Pokonci glave, korak za korakom!
Naj kakor mušice krogle lete,
naj zemlja se trese, partizanskim junakom
ne trese se v prsih junaških srec!

B a s t o v .

Z naglimi koraki se bliža čas odločilnih dogodkov na svetovnih in domačih bojiščih. Nepopisno je trpljenje, samopremagovanje in junaštvo, ki smo ga prestali v času dveletne borbe naše hrabre partizanske vojske. Trnjeva je bila ta pot, po kateri smo stopali odločeni, da premagamo vse ovire, ki nam stoje nasproti. Končno se nam približuje tisti trenutek, ki si ga vsi tako želimo, da se maščujemo nad krvavim fašizmom za vse grozote in prestano trpljenje.

Tovariši, napnimo vse svoje sile, vsakdo naj stoji na svojem mestu, ter vztrajajmo, čeprav bo okupator v tem svojem poslednjem nasilju najstrašnejši!

Bodimo ponosni, da smo soudeleženi v tej veliki zgodovinski borbi, ki bo prinesla človeštvu boljše življenje in ki bo enkrat za vselej preprečila ponavljanje tako strašnih vojn.

Dobro vedoč, da je fašizem s svojimi belimi hlapci tisti, ki je kriv tolikega gorja, stopajmo nasproti novim dogodkom in nalogam, prežeti nezlomljive volje in prepričanja v bližajoči se konec.

D u š a n .

Nasi prvobornitelji

Čeprav majhen, smo Slovenci visoko kulturne narode, ki se lahko ponašajo s celo vrsto velikih mož, ki svetijo kot svetilniki v slovenskem kulturnem življenju. To so možje, v katerih delih je našla odraz doba, v kateri so živeli, to so mejniki v našem kulturnem življenju in obenem kašipot, ki so kazali narodu pot v bodočnost.

Ti možje so ustvarjali pod najtežjimi pogoji v času, ko je naša gospoda klečevala pred tujci. Bila je doba, ko so nekateri ljudje mislili, da je slovenski jezik le za neuko kmečko ljudstvo ter da ne spada v urade in šole.

Prvi, ki je pričel izdajati slovenske knjige, in sicer nabožne, je bil protestantovski duhovnik Primož Trubar, pred približno 350 leti. Prvi slovenski časopis pa je pričel izdajati v Ljubljani pred 150 leti frančiškan Valentin Vodnik; to so bile "Ljubljanske novice".

Največji narodni buditelj, svobodomislec in umetnik pa je bil pesnik France Prešeren. Pesnil je v tako čistem in dovršenem jeziku, kot noben pred njim. Mojster jezika, metrike in rime je napisal oblikovno in vsebinsko tako dovršene pesmi, da ga lahko primerjamo z največjimi svetovnimi pesniki. Bil je svetoven duh, za svoje dobo revolucionar in zaveden narodnjak, ki je v naprej videl veliko bodočnost slovenstva, saj je že pred 100 leti zapel:

"Največ sveta otrokom sliši Slave!"

Zelo daleč pa je bil od vsakega pretiranega nacionalizma, in je videl srečno bodočnost Slovanov, sinov Slave, samo v skupnosti z ostalimi narodi.

Tudi on je spoznal, kako potrebna je edinost našemu narodu. In še danes ima veljavo verz, ki ga je napisal na račun nekdanjih medsebojnih bojov med Slovenci:

"Slovenec že mori Slovenca, brata -
kako strašna slepota si človeka!"

Kljub vsemu pa je trdno veroval v boljše bodočnost slovenskega naroda, kateremu prorokuje:

"Vremena Kranjcem bodo se zjasnila,
jim milši zvezde, kakor zdaj sijale."

In ne veruje samo v bodočnost Slovencev, tamveč vsega
človeštva sploh. V revolucionarnem letu 1848. je za-
pel:

"...otrok, kar ima glava,
vsi naj si v roke sežejo,
da oblast
in z njo čast,
ko pred, spet naša bosta
last!..."

"Žive naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat dan,
ko koder solnce hodi
prepirl iz sveta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak.
Ne vrag, le sosed bo mejak!"

Ko so se slovenski poslanci v dunajskem parla-
mentu potegovali, da se vpelje slovenski jezik po ura-
dih in šolah, je vstal naduti nemški knez Auersperg
ter zbrani nemški gospodi pokazal culico, v kateri so
bile Prešernove pesmi, češ, kaj se ta narod poteguje
za svoj jezik, ko spravino lahko v culico vso sloven-
sko literaturo. Toda ujedljivi nemški šovinst se je
bridko motil. Prešeren je duševni velikan in kot tak
last vsega slovenskaga naroda ter vsega kulturnega
sveta sploh. Med tem ko bo rod Auerspergov izumrl, o-
stane Prešernovo ime z neizbrisnimi črkami zapisano v
kulturni zgodovini človeštva. Po Nemcih tako zaničevana
slovenska literatura pa raste in predstavlja danes že
pomembno kulturno vrednoto.

Druga res velika osebnost med Slovenci pa je
France Levstik. "Potovanje od Litije do Čateža" je
spis, v katerem je pokazal, kako morajo slovenski pisa-
telji pisati, da bo Slovenec v knjigah res dvigal same-
ga sebe. Levstik je bil tudi prva jasna politična gla-
va, odločnega, klenega in neupogljivega duha. Boril se
je proti vsem tedanjim svinjarijam in korupciji tako na
političnem kot kulturnem poprišču. Bil je odkrit in ne-
ustrašen značaj, ki je vsakemu zabrusil odkrito v ob-
raz, ne da bi se bal zamere. Saj je še danes znan izrek,
s katerim se je o njem izrazila užaljena gospoda: "Pogi-
ne naj pes!" Bil je med Slovenci največji revolucijo-
nar svojega časa, toda družba, v kateri je živel, ga ni
hotela razumeti. Tudi študentje ga niso razumeli. Tedaj

se študirajoča inteligenca ni mnogo zanimala za pode-
želsko ljudstvo. Levstik pa je vedne rad zahajal med
preproste ljudi, pekel ob počitnicah s pastirji kromp-
pir ter se razgovarjal s kmeti o perečih vprašanjih.
Skratka, bil je sin preprostega naroda, zato je razu-
mel vse težnje naroda in mu posvetil svoje ogromne du-
ševne sposobnosti. Bil je slovenskemu narodu učitelj,
energičen in nepodkupljiv vodnik.

Med največje mojstre slovenskega jezika pa spada
nedvomno Ivan Cankar. Bil je res pisatelj po poklicu,
ki je slovenski jezik obvladal do popolnosti. V svojih
delih je pokazal na zatirane, preganjane in na zatiral-
ce; pokazal je vse veliko trpljenje slovenskega naroda;
na vso grdobijo pokvarjene narodne gospode, ki je narod
in narodnost izrabljala samo kot sredstvo za kopičenje
svojega bogastva. Le pogledjmo njegovega "Hplaca Jerneja",
ki je vse življenje garal, kako išče svojo pravice, po-
tem, ko je vsa mlada leta žrtvoval svojemu gospodarju,
a na starost, ga vsega onemoglega in izčrpanega vržejo
na ceste. Cankar je bil predvsem človek, ki je do kraja
dومel življenje in zajel vso globino človeške duše. Če-
prav je življenje slikal tako žalostno in črnogledno, če-
prav je brezobzirno razkrival vse grehe in slabosti naro-
da, neusmiljeno bičal vse napake, vendar nikoli ne obupa,
v vseh njegovih delih se zrcali vera v srečnejšo in bolj-
šo bodočnost. Trdno je veroval, da za trpljenjem pridejo
boljši dnevi, da bo iz trpljenja in gorja zrasla vsa le-
pota in veličina naše bodočnosti. Čim globlje je blato, v
katerem se pogrezamo, čim več je trpljenja, tem lepše in
veličastnejše bo naše vstajenje.

Tudi njega sodobniki niso hoteli razumeti, čeprav
si ga danes laste klerikalci in naprednjaki. Proglasili
so ga za pesimista, pohujšljivca in pokvarjenca, zato ker
je kazal v ogledalu svojih spisov narodu njegov pravi o-
braz, brez krinke in potvarjanja. Vse, karkoli je čutilo
njegovo ostro kritiko, je pričelo z gonjo proti njemu.
Tedaj je z bridkostjo v srcu napisal: "Domovina, ti si
kakor vlačuga." Saj je vse, kar je grdega in slabega napi

sal o svojem narodu in domovini, storil le zaradi tega, da narod spozna svoje napake, da vstane iz blata in si pribori boljše bodočnost. Zato je tudi napisal: "Naša domovina je boj in prihodnost!" Kot socialist je bil prepričan, da je le delovno ljudstvo zmožno priboriti narodu novo, lepšo domovino, nikakor pa ne pokvarjena gospoda, ki se z delom zannarod samo hvali: "Ne bele krizanteme na oguljeni frak, temveč rdeč nagelj na kami-žolo." Prepričan je bil, da bo prišel čas, ko bo ljudstvo samo odločalo o svoji usodi: "Nared si bo pisal sodbo sam, ne frak mu je ne bo, ne talar."

Izmed nevejših pisateljev je najbolj viden in plodovit Miško Kranjec. Prekmurec po redu. V svojih delih prikazuje sodobno življenje, zlasti kmečko ljudstvo in vaški proletarijat. Življenje je zajel tako globoko, da se ni mogel omejiti samo na literarno delo, marveč je s svojo dejavnostjo posegel tudi v javno življenje, v politiko, kjer je stal na čelu ljudstva v borbi proti bivšim jugoslovanskim režimom in tudi po okupaciji ostal zvesto na strani borečega se naroda.

Njegov sodobnik je Prežihov Voranc. V delu "Požganica" opisuje borbo kmetov v prevratnem letu 1918 za zemljo. Njegova zbirka novel "Samorastniki" je pa ena izmed najkrajših knjig, kar jih imamo Slovenci. V "Doberdobo" pa je opisal trpljenje Slovencev za časa svetovne vojne. Kot delavec je mnogo potoval ter spada med najbolj zavedne Slovence. Kot tak se danes nahaja v ječi.

Odkar je okupator zašel našo deželo ter nam na svoj način začel prikazovati svojo dvatisočletno kulturo, ki se kaže v požiganju slovenskih vasi, pobijanju najboljših Slovencev in zapiranjem desetisočev, so pričeli pokvarjenci v službi fašizma priobčevati v svojem časopisu življenjepise naših velikih mož in jih proglašati za svoje. Mi smo pa prepričani, da bi se naši veliki kulturni tvorci, če bi danes živeli, brez premisleka opredelili za osvobodilno gibanje, kajti vsi ti ljudje so hrepeli in stremeli, da se naš narod kulturno dvigne, politično osvobodi ter doseže vse pravice, ki mu pripadajo.

Ali more tisti, ki sodeluje z okupatorjem ter se bori proti narodni osvoboditvi, šteti narodne velikane za svoje? Nikoli! Ali se smejo vsi tisti, ki čitajo in obo-

žujejo dela naših najboljših, a ne sodelujejo v borbi za osvoboditev, šteti za zavedne Slovence? Ne morejo se!

Ti pa, slovenski borec, ki se boriš, bodisi s puško, besedo ali peresom, za osvoboditev slovenskega naroda, vadi, da se vsi ti, ki so s pisano besedo ustvarjali lepoto svojemu narodu, naši in naši tudi ostanejo, saj so to bili narodovi prvoboritelji, duhovni predhodniki naših borcev za svobodo; izšli so iz naroda in pisali za narod.

Matevž Plehnan.

Naše narodno vprašanje

Za temeljno načelo pri reševanju narodnega vprašanja moramo postaviti pravico do samoodločbe vse do odcepitve. To se pravi, da ima narod pravico organizirati se in urediti svoje narodno življenje, kakor se mu najbolj vidi. S tem mu je dana pravica, da organizira svoje življenje popolnoma samostojno in neodvisno od drugih narodov v svoji lastni državi ali pa da se zruži s sorodnimi narodi v federacijo (zvezo) s skupnim državnim okvirjem. Stalin je na kratko povedal: "Narod je suveren in vsi narodi so enakopravni." Po domače: Vsak narod ima pravico o svoji usodi odločati sam. Seveda, to pa še ne pomeni, da se mora narod, ki živi v skupnosti s sosednimi narodi, v vsakem primeru odcepiti, niti ni rečeno, da je to zmerom koristno za narod kot celoto. To je le temeljno načelo, pravica, ki jo moramo priznati že v naprej vsakemu narodu, če nočemo reševati narodnega vprašanja enostransko, v prilog močnejših narodov.

Države, ki obsegajo več narodov, so gotovo mnogo bolj trdne, če so posameznim narodom priznane njih temeljne pravice; če so narodi s svojim položajem v državi zadovoljni. Razumljivo, da bodo tako države v njej živeči narodi podpirali in branili. V nasprotnem primeru nepriznanje temeljnih pravic; zatiranje narodove svobode

na kulturnem, gospodarskem kot političnem poprišču, mora roditi nezadovoljstvo, medsebojno borbo za predpraviče med gospodujočimi in zatiranimi narodi. To vsekakor slabi skupno državno zgradbo; taka država ne prenese močnejšega pretrsa, prej ali slej razpade. Klasičen primer takega slučaja nam daje bivša Jugoslavija.

Kapitalistično meščanstvo nikakor ne more dosledno rešiti narodnostnega vprašanja v smislu gornjega demokratičnega načela, zlasti ne meščanstvo gospodujočega naroda, ki izkorišča manjše in slabejše narode. Z uporabo pravice do odcepitve bi se namreč zatirani narodi lahko odtegnili izkoriščanju.

Te okoliščnosti so določevale tudi narodnostno politiko bivše Jugoslavije. Beograjska "čaršija" je poleg lastnega srbskega ljudstva še prav posebno izraščala in izsesavala ostale narode Jugoslavije. To politiko je izvajala deloma s silo potom vojaške diktature (Živkovič), deloma pa se je zatekala k mešetarjenju (Stojadinovič, Korošec, Maček). S pomočjo tako zvanega sporazuma ali drugih koncesij je čaršija pridobivala buržuazijo (meščanstvo) zatiranih narodov, ji vrgla par drobtinic z bogato obložene mize ter jo s tem pridobila, da je podpirala njeno politiko.

Komunistična stranka Jugoslavije je bila edina, ki je že od vsega početka jasno in glasno zahtevala za narode Jugoslavije pravico do samoodločbe, vključno s pravico do popolne odcepitve, ter se borila za njih enakopravnost proti prevladi srbske "čaršije". Pri tem pa je naletela na pobesneli upor vseh tistih, ki so imeli polna usta jugoslovanskega in slovenskega nacionalizma, danes so se pa razgalili, kot petokolonaši, podporniki okupatorja, skratka, kot izdajalci slovenskega naroda.

Torej je strmoglavljenje buržujske oblasti temeljni pogoj za pravično rešitev narodnostnega vprašanja. To potrjuje tudi potek šadanje vojne. V vseh po fašizmu premaganih državah je večina bivših meščanskih narodovih voditeljev klonila ter pričela sodelovati s okupatorji proti lastnemu ljudstvu, vse njihovo govoričenje o narodu se je izkazalo, kot golo frazarenje. Jugoslovanski kot vsi ostali zatirani narodi si bodo morali svojo svobodo izbojevati pod novim res ljudskim vodstvom. Tako vodstvo

predstavlja pri nas organizacija Osvobodilne Fronte, ki je združila v svojih vrstah najboljše sinove slovenskega naroda, tako v osvobodilnih odborih, ki predstavljajo trenutno naše novo narodno oblast, kakor v partizanskih odredih, ki so jedro naše bodoče narodne vojske.

Množični nosilec narodno-osvobodilnega boja je danes vsekakor delovno ljudstvo, zlasti kmečko ljudstvo. To nam nudi garancijo, da bodo delavci in kmetje skupaj z delovno inteligenco po osvoboditvi dežele usiljivega tujca, prevzeli oblast v svoje roke ter na ta način omogočili pravilno rešitev vseh problemov, ki se tičejo narodnosti.

Drugi dokaz, da je strmoglavljenje buržuazije nujno za pravilno rešitev narodnostnega vprašanja nam nudi Sovjetska Zveza. Tam je narodnostno vprašanje rešeno v splošno zadovoljstvo vseh narodov. Narodnostno vprašanje je tam popolnoma druge vsebine in ga je treba tudi drugače postavljati. Ker se v Sovjetski Zvezi odpravljene vse oblike izkoriščanja človeka po človeku, torej tudi naroda po narodu, tvori bistvo narodnega vprašanja odprava kulturne, politične in gospodarske zaostalosti posameznih narodov, ker le na tak način je mogoče doseči popolno narodno enakopravnost.

Tu ne gre samo za principijelno enakopravnost, tem več za dejansko enakopravnost. Kajti le pravna, formalna enakopravnost, kot jo poznajo meščanske države nudi kapitalistično močnejšemu narodu še vedno nebroj možnosti gospodarskega izkoriščanja manj razvitih narodov. Zato tvori bistvo reševanja narodnega vprašanja v kapitalističnih deželah boj širokih množic proti kulturnemu, političnemu in gospodarskemu zatiranju, torej boj proti lastni in tujerodni gospodi.

V Sovjetski Zvezi pa je veliki naprednejši ruski narod vporabil svoj nadmočni položaj za to, da je manjšim, v razvoju zaostalim narodom Sovjetske Zveze pomagal v vseh ozirih doseči sebi enako stopnjo gospodarskega, političnega in kulturnega nivoja (ravni). Na ta način je omogočil čim popolnejše sožitje vseh narodov Sovjetske Zveze. S tem je uresničil dejansko enakopravnost prizadetih narodov, bodisi velikih ali malih.

Nemško-ruska vojna pa je popolnoma potrdila pravilnost sovjetske narodnostne politike. Na sovjetski fron-

tá se bore rano ob rasi Rusi, Ukrajinci, Sibirci, Kavkazijci, Tataři in drugi, vsi z istim navdušenjem in junaštvom za skupno domovino, ki jo tako vroče ljubijo, ker je vsem narodom brez razlike ljubeča mati.

Nam, delovnemu ljudstvu je ime Jugoslavija sveto. Toda Jugoslavija, ki bo družila svobodne in enakopravne balkanske narode. Kajti med delovnim ljudstvom ne more biti sporov, pa bodi to pripadnik Hrvatov, Slovencev, Bolgarov ali Srbov. Za tako Jugoslavijo, v okviru katere bo vsakemu narodu zajamčen svobodni razvoj, se danes partizani tudi bijemo.

J o ž e

Rodni zemlji

Kot orol v sinjin višavah
se dviga polet partizanov.
Po gozdih, logih, puščavah
se obupen čuje klic - tiranov.

Oj zemlja rodna, s krvjo si prepojena,
ječiš pod težkim udarci.
Ti bāš kmalu osvobodena,
ker ljubijo te proletarci!

Dve leti bije se že boj za tebe,
črni dnevi so sedaj.
Dovolj trpel je narod bede,
smrt sovragu zdaj veljaj!

Še rije, grize lačna zver,
še mno slovenske zemlje rodoljubi,
še molijo ljudje za mir
in mnogi jočejo ob črni grudi.

O, le divjajte, vi trinogi, in besnite!
Kaj nam mar, če od jeze se penite,
saj za nas prišel bo kmalu čas željeni:
vi boste z zemlje naše prepođeni!

J u s t i .

Naša Primorska trpi

V kratkem bo preteklo leto dni, odkar sem slišala prvič govoriti o junaških borbah za slovensko svobodo - o partizanih. Obenem pa bo preteklo tudi leto dni, odkar je naša Primorska jasno povedala, da je pripravljena za junaške partizane, ki edini jamčijo, da bo po 23 letih fašističnega suženjstva tudi Primorska zagledala dan svobode, prenašati tudi najtažje žrtve.

Bilo je neke tople poletne noči. Nenadoma zaregljajo tik pred vasjo mitraljezi. Vsa preplašena skočim k oknu in se zazrem v nočno temo. Tedaj pa zunaj zaori vpitje: "Hura! Juriš!" Ni mi bilo jasno, kdo so ti ljudje.

Italijani niso mogli biti, ker so govorili slovensko. Iz te negotovosti pa me je rešila teta, ki je morala že prej nekaj vedeti o teh meni popolnoma neznanih ljudeh. Izdala mi je, da so to partizani, ki nas hočejo rešiti iz pod fašističnega jarma. In res kakor sem kasneje izvedela, so bili partizani, ki so napadli dva kamijona fašistov, od katerih so pobili 20 mož, zaplenili jim 2 puškomitraljeza ter zažgali oba kamijona.

Še predno je streljanje prenehalo, že je prišlo pojačanje iz najbližje postojanke. Toda fašisti si niso upali zasledovati partizanov, temveč so obkrolili vas, vtrli v hiše in hleve, ropali, uničevali, korili in požigali. Vse žene in otroke so zaprli v neko hišo, moške pa, bilo jih je 13, v nek hlev, kjer so jih strahovito pretrepali in mučili. Bila je grozovita noč. Kdor jo je doživel, jo ne bo nikdar več pozabil. Ognjeni zublji so dvigali proti nebu, vmes pa je bilo čuti podiranje goščih poslopij, rjojenje opečene živine, vpitje in preklinjanje podivjanih fašistov, obupen jok in ihtenje žena, ki so slišale grozno rjojenje svojih domačih, katere so mučili fašisti, nato pa postreljali.

Proti jutru pa so nas odpeljali skozi uničeno vas. Nudil se nam je grozen pogled: ob še kadečih se razvalinah so ležala strašno izmrcvarjena trupla naših sovaščanov. Na prvi pogled jih ni bilo mogoče prepoznati, taka so bila. Toda žene in matere so po oblekah spoznale trupla svojih mož in sinov. In spet je nastalo obupno jokanje. V svoji ogromni bolečini so vse metale na trupla

svojih dragih. Toda fašisti niti sedaj niso poznali usmiljenja s trpečimi materami, ter so jih napel odvrkli do avtomobilov, s katerimi so nas odpeljali v Gorico. Po dolgo trajnih zasliševanjih so nas izpustili samo 8, druge pa so odvrkli v koncentracijska taborišča. Tam umirajo od lakote, koškar jih pač ni v tem času že pomrlo.

Levo dni je od tega, odkar so fašisti izvršili ta junaštva naš civilnim neoboroženim prebivalstvom. Bil se prepričani, da bodo s podobnimi nasilji preprečili razmah partizanstva na Primorskem. Toda dogodki so pokazali, da so se fašisti to pot pošteno smotili. Prav zaradi njihovega nasilja so se ksoči Primorčev zatekli v gozdove in postali partizani - maščevalci.

102

L j u b a

Niša zvezda

Blisk za bliskom šviga po obzorju,
valovi so se divje razbesneli;
s pošastno roko čolnič so zajeli,
ki osamljen je na širnem morju;

peneči val zažene ga v tišino.
Brodarju v groznea strahu dih zastane.
Spomil na ubogo ženo ga prevzame,
ko v temno se pogreza spet globino.-

Ko krute vojne šaša polna je do roba,
napolnjena z velikim je trpljenjem,
pred mano moje je družinice podoba,
ki na svobodo čaka s hrepenenjem....

Zvezda rdeča naše bo rešenje !
Ob njej človeštvu sine boljša, lepša doba,
vzkljuje novo vsem življenje,
rešitev naša je - svoboda zlata.

J u s t i .

Livro

Bosna in Hercegovina sta že od nekdanj bili
pozorišče najsrđitejših bojev. Že naši predniki Stari
Slovani so se ob naselitvi teh pokrajin borili s prvot-
nimi prebivalci.

Pozneje, ko so se Slovani v Bosni in Hercego-
vini utrdili in dobili svoje kralje, so napadali po pro-
padu Srbije (Kosovo 1379) Bosno Turki. Ti so Bosance po-
djarmili in jih tako zatirali, da so v množicah bežali
iz Bosne na Hrvatsko. Te Bosance in Hercegovce poznamo
pod imenom Uskoki. Današnji Žumberčani in Kordunaši so
potomci teh Uskokov.

AVSTRIJSKA VOJSKA

Toča tudi turška slava je zatemnela in leta 1878 je avstrijska vojska zasedla Bosno in Hercegovino.

To vojsko so tvorili večina Slovinci, Hrvati in Dalmatinci.

Poročnik Andrejka piše v svoji knjigi "Slovenski fantje" debesedno: "Nič manj kakor 9 - 10 tisoč mož iz slovenskih pokrajin se je udeležilo vojne v Bosni in Hercegovini."

Dne 3. sept. 1878. je vojvoda Wartenberški (vrhovni poveljnik vojske v Bosni in za tedanje čase eden najboljših vojskovođij) dobil povelje: "Kadar se Krajina le deloma pomiri...se naj močna četa napoti... proti Livnu..." Ne bom opisoval tega pohoda proti Livnu. Nas pač bolj zanima obleganje Livna samega.

Livno leži napol v ravnini napol v bregu. Bilo je takrat močno utrjeno. Okoli in okoli se je vil močan zid, posebno na severozahodni strani. Tam so bile tudi močne "kule"(utrjeni stolpi). Posadka v Livnu je znašala okoli 6000 mož, oboroženih s puškami in 15 topovi (mitraljezov takrat še niso poznali).

Avstrijska vojska je mesto obkrolila z 12.000 možmi in 7 baterijami topov.

Mesto so oblegali 3 dni. Drugi dan so se avstrijske čete s topovi privlekile blizu mesta in začele

Avstrijski vojak

mesto obstreljeyati. Po malih bitkah, pri katerih so Turki delali izpade in odgovarjali s svojimi starodavnimi topovi (ti topovi so izvirali iz l. 1579 in se nahajajo sedaj v muzeju na Dunaju), se je posadka tretji dan predala.

Da Avstrijci niso imeli mnogo dela, je pač razumljivo, kajti bili so močnejši od obleganca, prav v mestu in orožju. Vendar so imeli tudi oni izgube: 6 je bilo mrtvih, 34 pa ranjenih in to so bili slovenski fantje, ki so se borili za črnega avstrijskega orla proti lastnim bratom. Biti v Livnu je bilo mnogo Bosancev. Municije pa so potrošili ogromno: 2500 granat je zletelo na Livno. Uspehi: vse obzidje in skoraj vse mesto razrušeno in zažgano. Pri tem je seveda mnogo strpelo civilno prebivalstvo.

Po zavzetju Livna je avstrijska vojska prodirala proti Beogradu, ki ga je zasedla okt. 1878. in s tem je bila zasedba Bosne in Hercegovine končana. Neko avstrijsko poročilo iz tistega časa pravi: Bosno in Hercegovino je zasedla naša vojska. S tem je zavladal red in mir...

Mir? Nikakor ne!
Narod v Hercegovini se z avstrijsko okupacijo ni mogel sprijazniti. Mladi fantje, katerim se je posrečilo skriti orožje, so truzoma uhajali v hajduke. Eden vodij teh hajdukov je bil Peter Mrkonjič, poznejši srbski in jugoslovanski kralj Peter I.

Bosanski muslimani

Hercegovski narod se je osvobodil izpod avstrijskega jarma l. 1918, toda s tem je padel pod jarem velestrbske gospode.

L. 1941. so nemške in italijanske fašistične čete zaradile Bosno in Hercegovino.

Toda narod v Bosni in Hercegovini je uporen. Ne trpi okupatorja! Tudi danes je vstal proti tlačiteljem. Odšel je v partizane. Pred 63 leti so odšli v gore samo fantje - danes se je vzdignil ves narod: moške, žene, fantje, dekleta. V svoji borbi za svobodo, za resnično svobodo je partizanska vojska osvobajala in zasedala mesta po Bosni in Hercegovini. Pridrla je tudi do Livna. Toda to ni več mesto oboroženo s puškami in starimi topovi. Iz bunkerjev mole cevi modernih nemških topov in mitraljezov, iz zaklonov štrle v zrak nemški bacači.

A naša vojska se v svojem zagonu ne straši nobenih utrdb.

Partizani so naskočili Livno; napad je vodil sam Tito. Toda nemške utrdbe so bile premočne, vojska se je umaknila. Tedaj je neki komandant javil tovarišam Titu: "Mesta ne moremo zavzeti". Tito pa mu je odgovoril: "Livno mora da padne!" Partizani so izvršili povelje svojega vrhovnega poveljnika, po novem naskoku so naše čete zasedle Livno.

Nekoč so Avstrijci z topovi in z ogromno kar najboljšo oboroženo vojsko zasedli Livno po treh dneh. Danes pa je maloštevilna partizanska vojska z bombami in puškomitraljezi napravila v enem dnevu isto delo proti nadmočnemu in bolj oboroženemu sovražniku.

Naša vojska je imela pač neko drugo orožje: zavest, da osvobaja svoje mesto.

Treba bi bilo, da vsak slovenski partizan misli na Livno in Titovo povelje: Livno mora pasti! To povelje malo predrugačimo: Slovenija mora biti svobodna! in to povelje moramo izvršiti ....

Hercegovci

Očeto v feči

Trpljenje tvoje je veliko,
bolest razjeda dušo ti!
A up, da tu nas je veliko,
moči ti daje, da vzdržiš.

Še lani, ko bili smo skupaj,
si govoril nam o sreči.
Rod ponosni, ne ukloni se nikar,
če ravno smeje se tiran nesreči!

Poraz sledi jim za porazom,
izgube vedno večje so.
Olajšati trpljenje tvoje,
to vedno moja misel je.

Kjerkoli hodim, borim,
sem, očka, vedno s vabo;
če okupator ti obljubi, je pog'n:
mi vsi smo tu, življenje tvoje nam je drago.

Vežko že čakam skorajšnje vrnitve
v naš skupni dom in skupno srečo;
v dom, ki so si prisvojili ga banditje,
ko nam zadali rano so skelečo.

Že skoro tu je dan rešitve,
tiran trepeče v nedogled.
A mi, ki smo kovači sreče,
preziramo njegov pogled.

Kako bo slaven naš pohod,
pohod v slovensko mesto,
ko tisočglava množica
kriče polnila bode cesto.

Ko pregnan tiran z naše bo zemlje,
prost boš vseh železnih spon;
ogreval žar te bo svobode,
prestano zabil boš gorje.

D u n j a .

Shok čez plot Slovenije

"Kaj gremo res v Nemčijo, čez minirano mejo?"
 "Trikrat sem že tekal iz Nemčije, mogoče danes ne
 bom, ampak vseeno mi smrdi.", Pravi Brane.

Tretji bataljon se vije po gozdnih poteh proti
 Sv. Križu. Težka Breda se dostojanstveno ziblje na
 malem konjičku. Zadnji sončni žarki mežikajo požara-
 vljajo mlade borce skozi smrekove in bukove veje.

"Bombaši na plan, prostovoljci!"

Iz vrst stopijo tovariši bombaši, hitro si na
 berejo bomb v torbice in se postavijo na začelje 1.
 čete.

"Gorje Nemcem", pravi Riki.

"Bogami, pa res, še Albinca je šla za bomba-
 ša!"

"O ti knedel ti, nisem mislil, da je toliko
 koražen!"

Tovariš Pero nam razloži našo nalogo: z bomba-
 mi napasti vas, kjer je okrog 80 Nemcev, škafcov
 in pobrati živino v bližnjem hlevu.

Ko smo srečno prekorčili mejo na zelo strmem
 pobočju, smo krenili proti vasi Dole. V največji ti-
 šini smo se približali vasi. Nemci so bili že alar-
 mirani, ker je v bližini vasi že pokalo. Spustili
 so signalne rakete. Iz vasi ni padel niti en strel.
 V največji tišini so Svabi zasedli položaje okrog
 hiš.

Hodili smo okrog vasi, kakor mačka okrog vrele
 kaše. Nikjer se nismo mogli približati hišam, še naš
 Efenka je bil nervozen.

"Kar užgimo, bomo vsaj vedeli, kje so."

Toda smo se razočarali. Nemci niso odgovorili
 na naše streljanje, ampak se lepo potuhnila in čaka-
 li.

"Če bi bili to lanski Nemci, bi že jurišali
 na nas, se vidi, da je morala na psu", pravi Brane.

Ko smo videli, da nič ne moremo, smo se po-
 vlekli na hrib nad vasjo.

"Koja četa je ova?" vpraša Pero.

"Prva!"

"E dobro, ajda Mitja, nam četa, idemo dale, da nam ne bledo."

Povikoma se je na a kolona, je bliževala hlevu. Straža strelja, tudi iz vasi se je oglasila brzostrelja. Začujejo se udarci na hlevskih vratih.

"Ne gre", javi komandir Brane.

"Ajde sa mitraljezom", pravi Pero.

Mitraljez zapoje. Cel rafal v ključavnico.

"Ne gre!"

Zopet zapoje brzostrelka, tovariši popadajo na tla. Vrata so bila izredno močna, tudi bombe jih niso premaknile. Še en rafal, nato bombe - vrata se ne premaknejo.

Luna se je skrila za oblak, lahni vetrič je pripihljal čez dolino, nastala je grabna tišina.

Začujejo se zamolki udarci. Brane, Simon in še nekaj tovarišev z velikim kolom naskokujejo vrata. Ali se bodo vdala? Bum - bum - bum!

Udarci vtihnejo, vrata so se vdala in padla v hlev. Niso bila še na tleh, še zapoje iz hleva brzostrelka svojo smrtonosno pesem. Pipan pada, Malešič odskoči pet korakov in se zgrudi. Tovariši ga odnesejo.

"Ne moremo noter, preveč žrtev bi imeli."

Umaknili smo se in krenili proti meji.

"Na meji ne bo nekaj v redu, ali slišiš strelje?" pravi Riki s skrbjo na obrazu. Nismo si dosti vzeli k srcu njegovih besed, ampak se brezskrbno bližali meji. Vsak si je mislil, da smo varni, ker nam je četrti bataljon varoval prehod.

Ko je čelo kolone stopilo med mrežo na meji, se vsuje na njega toča krogel.

"Nemška zaseda, v strelce - desno krilo obkoljevat!"

Z nasprotni strani meje se oglasijo naši mitraljezi.

"Ha, zaseda četrtega bataljona je bila vsled sovražnikove premoči prisiljena k umiku, tudi dobro juriš prva armija!"

Brez strahu so se pognali tovariši proti za-

sedi, mitraljezi so žgali, puške pokale, da je kar do-
nelo.

Nemci so utihnili - prvi tovariši so se spustili
v graben in srečno usli.

Prva četa je držala položaj, drugi s skokoma
praskarjaj
pohiteli preko nevarnega mesta.

Zepet je Nемец užgal, toda ni zašel.

"Naprej, samo naprej tovariši!"

Za drevesom je stal naš plavalasi Alojša in čakal,
da vidi, ali skoči preko meje.

Obotavljaj se je, kaj je to, zakaj se je preko
hrbov, gotovo misli na svojo Notranjsko.

Skočil je in se pognal skozi žico.

Strel je zakrilil je z rokami, izglavka mu je
padla z glave, padel je. Puško je trdno držal v roki
in negibno obležal pod žico.

"Hitro naprej tovariši!"

Kakor puščice so švigali čez mejo in drseli v po-
tok. Kmalu bo cel bataljon na varnem.

Tudi mali Zdravko je skočil, toda mesto, da bi
tekel, se je ustavil in s svojo italijanko streljal na
Nemce. Toda drago je plačal svojo arognost. Nemška kro-
gla je pretrgala nit njegovega mladega življenja.

Ko smo se vračali proti domu utrujeni in izmučeni
smo imeli v srcu zavest, da so Nemci drage plačali naše
žrtve, saj je padlo okrog 16 Nemcev in prvi bataljon je
odpeljal mnogo živine.

Pozabljen...

Pazabit, pazabrošen,
adinok s junih ljet,
ja astalsja sirotoju,
sčastja dali maje njet.

Vot umruja, umruja,
paharonjat menja
i nikto nje uznajet,
hdje magilka maja.

Na maju, na magilku
nikto nje pridjot,
toljka ranjej vesnoju
salavjej zapajot.

iz filma "Pot v živ-
ljenje" za pevske zборе.

P r e v o d :

Pozabljen in zavržen,
sam od mladih nog,
sem ostal sirota,
niso mi dali sreče.

Ko bom umrl, umrl,
me bodo pokopali
in nihče ne bo zvedel,
kje je moja gomila.

Na mojo, na gomilo
nihče ne bo prišel,
zato bo toliko bolj zgodaj spomladj
slavček zapel.

Prevedel M a r t i n .

W. J. ...

... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

Mati

Vsi se še spominjate našega tovariša Suljota, komandirja čete. Spominjate se onega sončnega zimskega dne na Biču. Snega je bilo do kolen, mrzlo pa da je kar v kosti rezalo. Razporejeni po hišah se grejemo in počivamo.

Naenkrat:

"Uzbuna! K orožju! Na položaje!"

"Kaj je? Italijani in bela garda!"

Zavzeli smo položaje nad Bičem. Komandir Suljo s svojo četo pa položaje okoli cerkve v vasi. Sevražnik da je močan ogenj iz vseh vrst orožja; krogle žvižgajo, dum dumke pokajo, zrak pretresa eksplozija min in granat. Z naših položajev smo opazili, kako se po zasneženi planja vi premikajo postave v strelski vrsti.

Kdo so? Beli? Ne! Saj imajo nahrbtnike.

Naš so! Suljo je, ki beži s svojo četo od cerkve proti gozdu. Obupno dejanje! Kako boš pred takim ognjem, pred tako točo iz mitraljezov brez žrtve prišel preko več kot 400 m kot miza ravne planjave brez vsakega kritja? Sovražnik je tovariše opazil in odprl nanje peklenški ogenj, mitraljezki snopi so kar orali sneg. Tovariši padajo, vstajajo, tečejo in zopet padajo... Srca se nam stiskajo ob tem žalostnem prizoru, a brez moči smo, ne moremo pomagati, ker smo sam brez kritja in še od treh strani obkoljeni. Edini zaklon je sneg.

Kdo bo ostal? "Suljo, Suljo, beži!"

Tik pred gozdom je bil ranjen v noge, tovariša, ki ga je hotel prenesti v gozd je zavrnil rekoč: "Padla bova oba, kar pusti me, se bom že sam priplazil." Po snegu dežuje toča krogel, ena od njih je končala tovarišu Suljotu mlado življenje. Nič več ga ne bo med nami; njegovo prešerno veselje bomo močno pogrešali. Tudi on je dal svojo mlado življenje za svobodo in tako povečal šte vilo oni, ki bodo nezdroljiv temelj naše srečnejše bodočnosti.

Minilo je precej časa od takrat. Za nami so borbe, trpljenje in samopremagovanje pa tudi zmagoslavje in veselje. Zime ni več, tudi pomlad je že odcvetela, vse kipi v obnavljajočem se življenju.

Kje si sedaj Suljo? Gremo v patrolo skozi tvojo

rojstno vas. Kako bi bil srečen, če bi s teboj lahko obiskal tvoje drage. Tako pa oklevam.

Tovariš je slišal, da bi Suljotova mati rada kaj več in vedela o sinovi smrti in njegovem grobu. Ač naj se oglašim? Bolje bi bilo, da se je izognemo in ne obnavljamo solza in žalosti. Ko zavijemo okoli vogala nas pokliče ženski glas:

"Kam pa kam fantje?"

Ogovorila nas je preprosta kmečka ženica, prijaznega obraza. Suljeva mati.

"Dober dan mamica, gremo malo v patrolo."

"Tako, tako. Saj vas je težko spoznati: ti si pravi Italijan, ti si jugoslovanski žandar, ti pa imaš belogardistične hlače. Ko sem vas od daleč gledala, sem bila kar malo v skrbeh. Ti, ki si preoblečen v Italijana se mi pa nekam znan zdiš in tudi domače govornico imaš."

"Bil sem že pri vas doma, pozimi s Suljom."

"Da, da, sedaj se spominjam, takrat sem zadnjič krat videla mojega Ludbeta. Kot bi slutil, da se ne bova več videla se je ob slovesu trikrat vrnil in mi segel v roko, še celo poljubil me je, kar pri nas ni v navadi. Vem, nič več ga ne bo, padel je ta moj fant."

"Mamica, vsem nam je tako hudo za njim, tako smo ga imeli radi, koliko časa smo bili skupaj, sedaj pa ga je smrt iztrgala iz naše srede."

Ko smo povedali, kako in kje je padel njen sin in kje smo ga pokopali, smo še govorili o tem in onem. Povedala je kako hodijo Italijani v vas po hrano, kako se nas boje in kako željno čakajo bronca. Proti nam, pravijo, se ne bodo borili, ker so tudi oni za partizane. Be logardisti pa povešajo glave in ne upajo pogledati človeku v oči. Dobro so zavedajo, da so izdajalci.

Ko so to našo mamico ljudje izpraševali, zakaj ne nosi črne rute, ko je sin padel, je ponosno odgovorila:

"Zakaj bi hodila v črnem. Zakaj bi tako žalovala, saj moj Ludbe je padel za svobodo, bil je partizan. Ponosna sem, da sem njegova mati. V njem se je pretakala moja kri, kri upornikov, borcev. Naš narod ne sklanja glave in ne bo nikoli upognil tilnika!"

S spoštovanjem in ponosom smo poslušali besede te junaške lovenske matere, ki je izgubila sina, a ni klonila. Njene besede so nam vlile v srca vedrost in tr-

dne vere, da je naša pot prava. Te njene nesebične besede so utrdile v nas sklep, da nam nihče ne bo iztrgal orožja iz rok, dokler ne bodo vsi naši cilji doseženi, do kler ne bo zadnja solza naših mater zasčevana. Odšli smo naprej globoko uverjeni, da, dokler ne bodo take mater te, naša borba ne more propasti.

Slovenska mati, tebi se pleče v tej krvavi, a sveti borbi krajev venec, ki bo po končani vojni postal venec častilca slave ter trajen spomenik tebi slovenski materi - mučnici.

Partizan ~ junak

Had sovražnik nam preti -
fašist se imenuje.
Srečnega življenja ni,
ker sila nam kraljuje.

Zaagoslavno vse okrog
od vzhoda do zapada;
kamor stopi težkih nog,
tam ugasne vsaka nada.

Ali ni orožja več,
ki sovraga smrtno naj zadene ?
Kje junak si, kje je meč,
kje krogle so svincene ?

Partizan, ti si junak -
pogum in puške tvoje -
to orožje v boju
naj pesem zmage nam zapoje.

Tovarišica iz Podturna.

Ranku Velebitu v spomin

I kad nam muške vzmete živote,
Grobovi naši boriče se s vama.
(A. Šantič)

Dokler sem bil otrok, sem mislil, da ljudje žive posmrtno življenje in da prihajajo strašiti žene in otroke; s vrati škrapljeje, kako da s tem naznanjajo svojo prisotnost. Skrivnostno prasketajo po novih omazah in siromašna vaška družinica skleplje roke v strahu in molitvi. Bal sem se teh nočnih gostov - duhov nedavno umrlih znancev. Sosedova babica Mara je pripovedovala, da "ostaneš na mestu mrtev", če "zagledaš duha in zato sem se v postelji vedno odeval čez glavo, vse pritiskal k bratu in klical mamo".

Skoro vsak dan in vsake noči se razgovarjam s teboj, Ranko, in nič več nisem miren, nič več odločen, kakor po najinem razgovoru, ki ga ni nihče slišal. Ti potuješ Ranko, z menoj po noči, ki je polna majske mesečine, ti si bil z menoj na hladni samirski straži, ti si mi govoril, ko sem streljal na raso: "Le dobro pomeri, ta krvnik me je ustrelil", ti si mi prišepetoval, Ranko, ko sem pričakoval berogardije: "Ne omahuj, kaj si malodušen, ta prokleti pes me je izdal", ti si me opozarjal v Beliški grapi, ko je bil kritičen trenutek: "Ne obupuj, ne kloni, ne napadaj", govoril si mi, ko sem pred ognjenimi raskatičnimi težkimi mitraljezovimi bežal po golih livadah: "Skrij se v zaklon, na muhi te ima."

Gledam te vedno zanišljenega, delavnega in bolehnega, še danes poslušam tvoje besede, polne mržnje in prezira do mrzkih krvolokov ustašev, ki so v Glini, v cerkvi, kjer si bil, ti doma, zagledali tvoje najdražje in najmilejše.

Zdi se mi, kakor da tvoje oko gleda vsako mojo kretnjo in da odnev tvojih planjskih besedi preglašuje grmenje naših strojnic in pušk. "Ali je še bolj strašna smrt, kakor da te nečestitenega pobije pobesneta divja zver", si mi pravil, predno so te zaprli. "Samo, da bi

dočakal dan da bi se maščeval da bi jih s svojo, s svojč lastno roko kralj, "so bile tvoje besede, besede tistega, ki nisi mravlje ni ne bi pohodil, ki je občutljiv kakor jutranja poletna rosa.

Lani, 16. maja, se je s teboj polgrala zla usa, da doživel si strašno usodo svojih bratov in sester iz Banije, padel si "nezaščiten in neoborožen" - začet od fašističnega strela, padel si kakor talec s peknajstimi tovariši, da odkupiš stokrat zasluženo smrt ene fašistk.

Naslednji dan smo dobili košček papirja in na njem kakor v kamen vklesane besede: "Danes ob šestih urah bom ustreljen - Ranko". Zaprepaščen sem gledal v te usodne besede in nisem mogel verjeti v resničnost tega čudnega telegrama, v katerem mrtvi javlja, da je mrtev. Kako mizno si šel v smrt, o, mladi človeki! Le kako se v vsaki besedi "vojega" telegrama" zrcali hladnokrvnost in pomirljivost. Kakor da si v očitnem prezirju hotel več kreniku:

"Mar je to vrhunec muk in trpljenja,
mar nisi izmislil nič boljšega?"

Par dni za tem je prišlo pismo iz oddaljene dežele, iz rodne Srbije. Stara iznemogla mati piše besede miline in materinske ljubezni svojemu sinu, mlademu inženirju, svojemu upanju in ponosu, o katerem je izvedela da je interniran. A sin ni dočakal davno željenega materinega pisma, niti ni pogledal belega kruha, ki mu ga je poslala uboga mati iz Srbije. Sedaj leži za večno v "gramozni jami" pri Sv. Križu.

O, nesrečna mati, mučenica, begunka, ne čakaj več pisma od ljubljenega sina, ne čakaj sladkih besed sinovske ljubezni, ne čakaj več svojega Ranka.

Kaj še pričakuješ od življenja?
Maščevanje.

Prihaja maščevanje, kruto in neizprosno, z ognjenim mečem v roki. Že slutim njegov neslišni korak vidim obrise njegove ogromne postave. Prihaja maščevanje, v mesta in vasa, pogleda v najbolj skrito vaško

Ranko, vozi se po podzemnih železnicah v rudokopih, v razrušenih lesenih kmečkih vozech, trka na vrata pete, rogadstropnih hiš, palač in lepih vil ter povsod sprašuje:

"Ali je tu ubijalec mojega sina?"

Tam išče bratovega ubijalca, tu ubijalca matere, spet dalje ubijalca otroka, ki je ležal v zibki. A ubijalci so se poskrili, potuhnili....

Tedaj bo Ranko vstal iz hladne slovenske zemlje in govoril svojemu naredu: "To je zlikovec fašist, to so njegovi gnusni sluge ustaši, četniki in bežogaristi, ne varajte se, jaz sem zaradi lahkovernosti dal življenje."

Tedaj boš zaživel, Ranko, v srcih milijonov, kakor živiš danes v mojem sicu, vzel boš puško in se boš rjal skupno z nami, z našimi materami, s svojim narodom, ki bo ponavljal tvoje besede maščevanja:

"...s svoje lastno roko..."

Braško Karapandža

Tovarištvo

Vedno opazujem, kako je s tovarištvom pri nas. Še zelo se bomo morali potruditi, da ga privedemo vsaj do delnega uspeha.

Bil sem na Gorenjskem partizan in tam smo bili res tovariši v pravem pomenu besede. Bila je borba in šele z nekaj dni po njej je prišla prilika, da odnesemo ranjenca do zdravnika. Ta pot je bila ena naj bolj mučnih, kar sem jih kdaj prehodil in vendar smo vzdržali in to radi tovarištvu.

Mrak je bil, ko smo dali tovariša Mandeta na rame. Slaba nosila brez prečnih lat, ker nismo smeli sabijati žebijev, da nas sovražnik ne bi slišal, so bile v veliki meri krive, da smo se še bolj mučili, kot bi se sicer.

Naša četa že prej ni bila velika. Štela je 28 borcev, po tej borbi pa smo se razbili tako, da nas je ostalo le 11. Bili smo že vsi zelo izčrpani in one mogli, ker smo se že par dni potikali brez hrane po gozdovih. Nemci so p. trulirali po vseh hribih in radi tega se nismo upali do hiš.

Ranjencu je vročina nevarno naraščala in nujno je bilo, da pride čim prej do zdravnika. Toda ta je bil precej daleč in tovariši so bili mnenja, da je popolnoma nemogoče prenesti ranjenca do cilja v tako visokem snegu. Komandir je tedaj rekel: "Tovariši! Žrtvujte se za tovariša! Prepričan sem, da ako še danes pride v zdravnikove roke, bo rešen." Nato smo se dvignili štirje. Ostali se niso odzvali, ker ni bilo v njihovih močeh, da bi se podali na to težko pot, bili so do kraja izmučrni in izčrpani.

Sneg nam je segal do prs in pomikali smo se čisto brez gazi. Ker poti nismo vedeli, ampak samo smer, smo odšli kar povprek preko strmin, jarkov in bregov. Napravili smo par korakov in že sta rekla prva dva: "Ne moreva več! Pojdita prosim vidva naprej." Pa smo šli deset korakov in smo morali že menjati. Ne štetokrat smo se sesedli od izčrpanosti in morala čakati, da smo prišli k sebi. Sedali smo v sneg utrujeni do skrajnosti. Toda vselej se je kdo oglasil: "Tovariši, pojdimo dalje! Mi moramo, do kamor smo se namenili." In smo se dvignili samo z voljo, brez moči in šli spet naprej; iz ust nobenega od nas štirih pa ni prišla tožba, kletev ali godrnjanje. Če je bila strmina in je koga spodneslo, smo popadali vsi in ranjenec je zaječal.

Ko smo z največjim trudom prehodili strmo grapo - zanašalo nas je skoraj bolj nazaj kot naprej - smo prišli na majhno ravnino. Spet smo se vsedli v sneg in danilo se je. Z obrazov nas nosačev je odsevala la izmozganost in popolna otopelost. Le bolnika se je lotil obup: "Tovariši, ali ima smisel življenje? Napravimo si konec, da ne bomo trpeli in se mučili še naprej. Saj človeško življenje je itak eno samo trpljenje." Dva sta bila že kar za to, da se ustrelimo in le dva sva jim rekla: "Fantje, pa bomo vendar

šli še teh par ur, saj to ni več tako daleč. Javili smo se, da ga bomo rešili in zdaj na pol poti naj odpekno?

Kolče smo se dvignili in znova se je začela kalvarija.

Ko smo na cilju odločali in predali ranjenca, smo brez besede popadali in tleh in spali 16 ur.

Šel drugi dan smo lahko govorili in prosili za hrano

Tovariši! Ko smo si nalagali ranjenca, smo se dobro zavedali, da pot ne bo lahka. Običajno so za to pot rabili 6 ur, mi pa smo jih hodili 20. Takšno tovarništvo, kot je bilo na Gorenjskem, je človeka res dvigalo. Kadar si bil v borbah, si stal na svojem mestu z zavestjo, da boš v primeru, če si ti kaj zgodi stonili zate vse. To daje ta moralno oporo, da se upaš pri jurišu smelo riniti naprej, ker veš, da te žlevi ali desni tovariš nikdar ne bo pustil na cedilu.

Moja želja je, da bi se tudi pri nas dvignil tovarništvo do take stopnje.

T o n č e k

tudi mine so nevarne...

V partizanskih vrstah vlada mišljenje, da mine niso nevarne; poedinci govorijo: dobro počti, pa nič. Včasih nam mine res niso bile toliko nevarne, saj jih sovražnik v večji meri niti ni uporabljal proti nam. Spremenila se je taktika našega vojskovanja in tudi sovražnik je pod silo prilik menjal. Mi smo ga prisili.

Spomnimo se borbe nad Kalom. Tu ravno vidimo, kako zelo so nam mine nevarne, če nas sovražnik prisili koncentrirati se na ozek prostor in nas pri tem odkrije. Tovariši, saj ste sami spoznali in videli, koliko min je padlo na ta

prostor; skoraj brez vsakega strela.

Izkušnje za bodoče borbe naj nam bodo, da n opuščamo vsako gomilanje. Če nas sovražnik opazi na položaju, v strelskem poredku, je treba v največjih slučajih menjati položaj, seveda pri tem moramo paziti, da nas pri premiku sovražnik ponovno ne doкриje. V največjih slučajih se je treba pomakniti naprj proti sovražniku. Zakaj je priporočljivo menjati položaj v smeri proti sovražniku? Ker bo sovražnik vedno računal, da nas je z minami odpočil, mi ga pa počakamo pri njegovem premiku in lahko iznenada napademo. Ravno tako je treba premakniti rezervo, menjati mesto. Z ranjenci pa se je treba takoj podati na sigurno mesto, da se vsaj med njimi preprečijo žrtve.

Minomet tolče vse mrtve ogle, ki jih ne do seže top.

Vsi tovariši na položaju, naj v slučaju, ž če sovražnik tolče z minometom imajo med seboj pravi vilen razmak in naj pri strelu takoj ležejo na tla. Let mine se po zraku še dobro sliši. Pomnite pa dobro ča mino, ki bo začela ne slišiš, ker leti hitreje od zvoka.

Č a k l a

Naš gozd

Ena najvažnejših gospodarskih panog v Sloveniji je gozdarstvo. Naši gozdovi predstavljajo neizmerno bogastvo, s katerim se more meriti v Evropi le še Bosna, Zakarpatska Ukrajina in pa Finska ter Švedska.

S tem pa ne mislimo reči, da druge dežele nimajo lesa. Nasprotno. Nekatere države imajo mnogo več lesa nego mi, toda še vseeno premalo za svojo lastno porabo. Nekatere dežele so pa naravnost revne na lesu. Tako Grčija, Italija, južna in zahodna Francija, Belgija, Holandska in druge.

Pri nas pa pokriva gozd tri petine naše zemlje

Velika večina gozdov je v lasti nemških grofov in drugih veleposesnikov. Vsa južna stran Pohorja je bila v rokah enega samega grofa; vsi gozdovi na Kočevskem, okoli Ribnice, Soteske, pod Snežnikom pa v rokah raznih Windischgraetzow, Auerspergov, Thurnov Rudežev itd.

Mnogo gozdov pa je upravljala Državna šumska uprava Kraljevine Jugoslavije in dohodki iz teh gozdov so se stekali v žepu raznih "gospodov".

Le naš mali kmet ni imel mnogo lesa in če ga je imel, ga je moral prodati za davke in dolgove.

Poleg tega, da je velika večina gozdov bila v rokah le nekaterih, se je vršilo nesmoterno izkoriščanje gozdov.

Povsod so isekavali gozdove le tam, kjer je bilo v bližini kakšno prometno sredstvo: železnica, cesta, reka ali slično. Kjer pa komunikacij ni, tam so pustili gozdove v nemar.

Sami ste se lahko o tem prepričali, ko smo hodili skozi Kočevske gozdove. Koliko lesa gnije tam čisto po nepotrebnem.

Seveda našim gospodom se ni izplačalo graditi cest in šumskih železnic v osrčju naših pragozdov.

Zakaj ne? Poglejmo čisto enostaven račun:

Posestnik bi moral za izsekavanje in odvažanje lesa zgraditi 10 km ceste. Vsak kilometer ga stane, recimo 15.000 Lir. Vsa cesta torej 150.000 Lir. Sekanje in transport lesa ga stane 200.000 Lir. Les sam pa je vreden 400.000 Lir. Torej bi pri vsem tem delu, ki bi trajalo nekaj mesecev, zaslužil le 50.000 Lir. To je za kapitalista premalo. On bo šel zato izsekavati kje v bližini že zgrajene ceste, kjer ga bo transport mnogo manj stal.

Ne pomisli pa na to, da bo čez leta nov zgrajen na cesta ali železnica ravno tako še uporabna in da bi bo mogoče še pozneje od tam izvažati les in to boljši les.

Tako pa gnije v naših gozdovih na tisoče kubičnih metrov lesa.

Na drugi strani pa rastejo iz dneva v dan velike goličave.

Naši kmetje so namreč radi pomanjkanja denar-

ja skoraj uničili svoje gozdove.

Pa tudi okupator je uničil dobršen del slovenskih gozdov. Na Primorske je že prva leta po prejšnji vojni tako izsekal gozdove, da je voda odnesla z bregov skoro vso zemljo, ki se ni mogla več opirati na korenine úreves.

Pred stoletji so Benečani izsekali gozdove na današnjem Isterskem Krasu. Voda, ki je imela sedaj ~~prosto pot~~, je odnesla plodno črno zemljo v vrtače. ~~Kar~~ je zemlje še ostalo, jo je odpihala burja, ki je imela na golih tleh mnogo večjo silo. Danes se tam razprostira samo golo kamenje.

Tudi pri nas bi se isto zgodilo, če ne bi naš odpor proti okupatorju tega preprečil. V teh dveh letih okupacije bi izginila gotova četrtina naših gozdov. Čez nekaj deset let bi imeli mesto gozdov - kraško goličavje.

Iz Slovenije smo izvažali ogromno lesa, toda ta les je bil ali neobdelan ali pa le napol obdelan (tramovi, deske). Uvažali smo različne drage furnirje, parkete, umetno svilo in drugo. Vse to je bilo izdelano v tujini iz našega lesa.

Zakaj to? Rekli boste, da pri nas ni bilo to varn za predelavo lesa. Res je, ni jih bilo. Toda temu so krivi kapitalisti, ki so imeli več dobička pri tem, da so les izvažali, kot pa bi imeli, če bi postavili tovarne za predelavo lesa doma.

Kako naj s~~o~~ uredimo šumsko gospodarstvo v svoji Sloveniji? Prvo vprašanje, ki ga bo treba urediti, je vprašanje razlaščenih gozdov. Po osvoboditvi bodo pač prešla vsa veleposestva tujezemskih lastnikov v narodne roke, tako tudi gozdovi. Vsi ti gozdovi naj bi ostali kupna državna last, do katere ima pravico vsak državljan, ki nima svojega lastnega gozda. Ostanejo pa ti gozdovi pod državno to je narodno upravo in kontrolo. Drugič, urediti je treba naše gozdove. Pragozdove na Kočevskem je treba preprečiti s cestami in ozkotirnimi železnicami. Tretjič: treba je postaviti tovarne za predelavo lesa. Potrebne so tovarne za celuložo in treba je postaviti še celo vrsto lag.

Vse to ne bo težko napraviti. Pogonskih sil

nam ne manjka. Vode je v Sloveniji dovolj in lahko bo
mo elektificirali vso našo deželo.

Toda treba bo za to mnogo volje in požrtvoval-
nosti ter mnogo smisla za skupno delo. Pri tem bi ig-
ralo gotovo veliko vlogo zadrugarstvo.

Zato se moramo že danes pripravljati in poleg
tega boriti z vso silo proti okupatorju, kateremu naj
bolj diše naša bogastva: naš premog in - naš gozd.

I g o r

ZGODBA BREZ BESED

ALI
DOBRI FUSBALIST TOMMY

